

Historia i rozpad Jugosławii

Autorka: Maja Nenadović

TEMAT

Zrozumienie rozpadu byłej Jugosławii i wojen towarzyszących rozpadowi Jugosławii w latach 90.

KONTEKST

Jugosławia była Państwem, który istniał w Europie Południowo-Wschodniej przez większą część XX wieku. Zostało założone pod koniec I wojny światowej jako Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców, później w 1929 r. przemianowane na Królestwo Jugosławii. Najebrane przez Państwa Osi w kwietniu 1941 r. kraj pogrążył się w wojnie, a niektóre z republik składowych stających po stronie Państw Osi (np. Niepodległe Państwo Chorwacja – marionetkowe państwo kontrolowane przez nazistów i faszystów). Podczas II wojny światowej Jugosławia została podzielona przez Niemcy, Włochy, Węgry i Bułgarię. W dużej mierze dzięki ogólnokrajowemu partyzanckiemu ruchowi oporu, kierowanemu przez Josipa Broza Tita, Jugosławia została wyzwolona w 1945 r., a następnie ustanowiono rządy komunistyczne. Tito rządził krajem jako prezydent od 1945 r. aż do swojej śmierci w 1980 r. i przez cały okres jego rządów kraj był znany jako Socjalistyczna Federalna Republika Jugosławii (SFRJ). Składowymi republikami socjalistycznymi były Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra i Macedonia, przy czym Serbia zarządzała również dwoma autonomicznymi prowincjami Wojwodiną i Kosowem. Pod rządami Tito Jugosławia zajmowała wyjątkową pozycję jednego z założycieli Ruchu Państw Niezaangażowanych podczas niestabilnej zimnej wojny, utrzymując przyjazne stosunki zarówno z Rosją, jak i Stanami Zjednoczonymi/Zachodem. Kraj rozwinął własną odmianę socjalizmu zwaną samorządem pracowniczym, co oznaczało, że fabrykami zarządzały rady pracownicze.

W latach 80. kraj ogarnęły kryzysy gospodarcze i polityczne, naznaczony był wzrostem nacjonalizmu i konfliktami międzyetnicznymi. Słowenia, najbogatsza republika Jugosławii, a także najbardziej jednorodna etnicznie (88% obywateli deklaroowało się jako Słoweńcy w spisie powszechnym z 1991 r.), jako pierwsza ogłosiła niepodległość w czerwcu 1991 r. Po dziesięciodniowej wojnie armia narodowa Jugosławii wycofała się ze Słowenii.

Wkrótce potem Chorwacja ogłosiła niepodległość, ale nie przebiegła ona tak sprawnie, jak w przypadku Słowenii. Jak wykazał spis powszechny z 1991 r., w Chorwacji mieszkało 12% etnicznych Serbów, a po wielopartyjnych wyborach w 1990 r., w których zwyciężył przywódca nacjonalistyczny Franjo Tuđman, konflikt między Serbami a Chorwatami nasilił się. Wojna w Chorwacji toczyła się do 1995 r., kiedy to ostatnie terytoria okupowane znajdujące się pod kontrolą Serbów zostały wyzwolone i ponownie dołączyły do Chorwacji.

Na początku lat 90. Bośnia i Hercegowina znajdowała się w szczególnie niepewnej sytuacji, jako republika jugosłowiańska o najbardziej zróżnicowanej etnicznie populacji. W spisie powszechnym z 1991 r. 43,47% populacji zadeklarowało się jako bośniaccy muzułmanie, 31,21% Serbowie, 17,38% Chorwaci i 5,54% Jugosłowianie. Idąc drogą Słowenii i Chorwacji, w marcu 1992 r. rząd bośniacki przeprowadził głosowanie w sprawie niepodległości, które zostało przyjęte pomimo wezwania przywódców bośniackich Serbów do bojkotu referendum.

Wojna rozpoczęła się miesiąc później, gdy bośniaccy Serbowie wydzielili w Bośni części „serbskich regionów autonomicznych”, które później otrzymały nazwę „Serbskiej Republiki Bośni i Hercegowiny”. Bośnia i Hercegowina, położona między Chorwacją a Serbią, doświadczyła dwóch poważnych konfliktów podczas wojny w latach 1992-1995, najpierw walcząc wspólnie z Chorwatami przeciwko Serbom, co wkrótce doprowadziło do chorwackich prób zdobycia terytorium Bośni. Miasto Mostar w Hercegowinie uosabia ten konflikt, jako miasto podzielone pomiędzy bośniacki/muzułmański Wschód i chorwacki/katolicki Zachód. Centrum Badań i Dokumentacji z siedzibą w Sarajewie w swoim raporcie z 2012 r. opublikowało listę łącznie 101 040 osób zmarłych lub zaginionych. Samo trwające 1425 dni oblężenie Sarajewa spowodowało śmierć ponad 1000 dzieci. Porozumienie pokojowe z Dayton, wynegocjowane przez Stany Zjednoczone w listopadzie 1995 r., zakończyło wojnę w Bośni i Hercegowinie, utrwalając podział kraju na dwie części, jedną zdominowaną przez Bośniaków i bośniackich Chorwatów, a drugą przez bośniackich Serbów.

Macedonia również wkroczyła na drogę niepodległości w drodze referendum w 1991 r., które albańscy obywatele kraju postanowili zbojkotować. Macedonii udało się uniknąć popadnięcia w otwarty konflikt zbrojny. Rozwinęła stosunki dyplomatyczne z Federalną Republiką Jugosławii pod przewodnictwem Miloševicia. Sporadyczne epizody przemocy na tle etnicznym między Macedończykami i Albańczykami zaczęły mieć miejsce w późniejszych latach, a napięcia wybuchły w 2001 r. Społeczność międzynarodowa interweniowała i udało jej się wynegocjować Porozumienie Ramowe z Ochrydy, które miało poprawić prawa i pozycję etnicznych Albańczyków mieszkających w Macedonii.

Czarnogóra, historycznie sprzymierzona z Serbią, początkowo pozostawała częścią Jugosławii, która przez całe lata 90. znajdowała się pod rządami Miloševicia. Jednak w referendum w 2006 roku Czarnogóra ogłosiła niepodległość i tym aktem Serbia pozostała osamotniona. Wojna o niepodległość Kosowa, rozpoczęta w 1996 r. przez partyzancką Armię Wyzwolenia Kosowa, zakończyła się bombardowaniem Jugosławii przez NATO w 1999 r. i obaleniem Slobodana Miloševicia w 2000 r. Kosovo ogłosiło niepodległość w 2008 r.

Była Jugosławia
<https://maps.lib.utexas.edu/maps/yugoslav.html>

CELE

- Nauczanie o historii Jugosławii i jej rozpadzie;
- Podnoszenie świadomości na temat różnych perspektyw konfliktu;
- Promowanie krytycznego myślenia i dyskusji na temat zagrożeń związanych z nacjonalizmem;

EFEKTY KSZTAŁCENIA

- Osoby uczestniczące rozumieją mechanizm państwa narodowego, nacjonalizmu, konfliktu, roli przywódców politycznych i propagandy;
- Osoby uczestniczące potrafią zidentyfikować i wyjaśnić wiele czynników, które przyczyniły się do rozpadu Jugosławii;
- Osoby uczestniczące doskonają swoją wiedzę na temat Europy Południowo-Wschodniej, a także rozumieją reperkusje konfliktów.

METODY

- Karty osi czasu;
- Dyskusja grupowa;
- Praca w małych grupach i prezentacje;

POTRZEBNE MATERIAŁY I SPRZĘT

Karty osi czasu Jugosławii (drukowane/papierowe); projektor i komputer

Przebieg zajęć (proces)

Czas trwania: 90 minut (dwie lekcje szkolne, które nie mogą odbywać się po sobie, ale najlepiej w odstępie tygodnia)

LEKCJA 1

Grupowa burza mózgów: 10 minut

Osoba prowadząca rozpoczyna zajęcia od krótkiego pytania do klasy:

1. Kiedy słyszysz słowo „Jugosławia”, co jako pierwsze przychodzi ci na myśl?
2. Jakie współczesne kraje były częścią Jugosławii?
3. Przeczytaj następujący cytat Josipa Broz Tito: „Jugosławia to naród z siedmioma sąsiadującymi ze sobą krajami, składający się z sześciu państw, pięciu narodowości, czterech języków, trzech religii, dwóch alfabetów, ale jednej partii politycznej.” i poproś uczniów/uczestników o podanie ich opinii na ten temat – do jakich państw odnosi się cytat? Jakich narodowości? Jakich języków? Jakich religii? Jakich alfabetów? Jakiej partii politycznej?

Odpowiedzi:

- 7 krajów sąsiadujących = Włochy, Austria, Węgry, Rumunia, Bułgaria, Grecja, Albania
- 6 państw = Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Macedonia, Czarnogóra
- 5 narodowości = Słoweńcy, Chorwaci, Serbowie, Macedończycy, Czarnogórcy (należy pamiętać, że muzułmanie zostali wprowadzeni jako odrębna grupa narodowa w 1971 r. i że różne grupy, takie jak Albańczycy, Węgrzy, Niemcy, uznawano za mniejszości etniczne)
- 4 języki = serbsko-chorwacki, chorwacko-serbski, słoweński, macedoński

- 3 religie = katolicyzm, prawosławie wschodnie/serbskie, islam
- 2 alfabety = alfabet łaciński i cyrylica
- 1 partia polityczna = Komunistyczna Partia Jugosławii

Aktywność na osi czasu: 25 minut

W tej części zajęć skorzystaj z kart osi czasu Jugosławii, aby krótko, ale głębiej przyjrzeć się niektórym aspektom historii i rozpadu Jugosławii. (Wybierz jedną z metod osi czasu przedstawionych w omówieniu „Korzystanie z metody osi czasu”).

Przydział zadań domowych: 10 minut

Zajęcia te miały na celu zwiększenie zainteresowania osób uczestniczących tematyką historii Jugosławii i jej rozpadu. Kolejne zajęcia będą opierać się na głębszej analizie różnych elementów związanych z rozpadem Jugosławii, w oparciu o prezentacje grupowe osób uczestniczących. Podziel osoby uczestniczące na grupy składające się z 4–5 osób, a następnie poproś każdą grupę o narysowanie koperty zawierającej zadanie tej grupy na zajęcia w przyszłym tygodniu (wytnij zadania i włóż je do nieoznaczonych kopert):

Zadania domowe:

Grupa 1: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**KLUCZOWI LIDERÓW POLITYCZNYCH ZAANGAŻOWANYCH W ROZPAD JUGOSŁAWII**” i opisz, kim byli i jakie było ich zaangażowanie/wkład: Josip Broz Tito, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Ratko Mladić, Bill Clinton

Grupa 2: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**PROPAGANDA WOJENNA PODCZAS ROZPADU JUGOSŁAWII**”. W jaki sposób maszyny medialne w różnych krajach (np. Chorwacji, Serbii, później mediach zachodnich) relacjonowały i uzasadniały rolę swojego kraju w konflikcie? Jak definiujemy słowo „propaganda”? W jaki sposób media (w tym fałszywe doniesienia) przyczyniają się do kształtowania opinii publicznej? Dlaczego NATO zbombardowało budynek Radia-Telewizji-Serbii podczas jego operacji w 1999 roku?

Grupa 3: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**RÓŻNORODNOŚĆ I TOŻSAMOŚĆ W SOCJALISTYCZNEJ FEDERALNEJ REPUBLICIE JUGOSŁAWII**”. Jugosławia była znana jako kraj wielu różnorodności – geograficznej, kulturowej i religijnej, etnicznej, językowej. Utwórz prezentację przedstawiającą te różnice. Hasłem państwa po roku 1945 było „Braterstwo i Jedność” – wyjaśnij jego pochodzenie i znaczenie. Czy istniało coś takiego jak „jugosłowiańska tożsamość narodowa”?

Grupa 4: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**WOJNA 1992-1995 W BOŚNI-HERCEGOWINIE**”, odpowiadającą na kluczowe pytania pomiędzy kim toczyła się wojna (armie, frakcje, strony konfliktu); jakie były skutki lub reperkusje wojny (dane dotyczące ofiar, uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych, krajów emigracji); Porozumienie pokojowe z Dayton; aktualna sytuacja (polityczna) w Bośni i Hercegowinie (Czy ten kraj jest członkiem UE? Jakie są jego najważniejsze statystyki w porównaniu do Twojego kraju, np. średnia płaca, PKB? itp.)

Grupa 5: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**NACJONALIZM**”. Co to jest nacjonalizm? Jak to definiujemy? Czy istnieje różnica między „nacjonalizmem” a „patriotyzmem”? Jaką rolę odegrał nacjonalizm w rozpadzie Jugosławii? Jaka jest definicja „czystki etnicznej” i jak została ona wdrożona podczas wojen towarzyszących rozpadowi Jugosławii?

Grupa 6: Przygotuj prezentację w programie PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub trwającą 4 minuty na temat „**PORÓWNANIE UNII EUROPEJSKIEJ Z JUGOSŁAWIĄ**”. W jaki sposób moglibyśmy porównać Unię Europejską państw i Socjalistyczną Federacyjną Republikę Jugosławii (spójrz na liczbę państw członkowskich, uzasadnienie przystąpienia/utworzenia unii, różnorodność językową/religijną)? Jak dystrybuowane są fundusze (strukturalne, inwestycyjne, spójnościowe) w Unii Europejskiej i jak były dystrybuowane w Jugosławii? Czy w obu przypadkach możemy znaleźć kraje czujące urazę do innych krajów?

Prezentacje grupowe: 30 minut

Grupy wykonują swoje prezentacje (osoba prowadząca wybiera kolejność prezentacji), przestrzegając przydzielonego im czasu. Można zadawać pytania wyjaśniające, ale dyskusja powinna być ograniczona do minimum (odłożona na koniec zajęć).

Dyskusja grupowa: 15 minut

Teraz, gdy wszystkie grupy się zaprezentowały, osoba prowadząca zadaje następujące pytanie do dyskusji grupowej: "Dlaczego Jugosławia już nie istnieje - jak to się stało, że ten kraj się rozpadł?". Osoba prowadząca ułatwia dyskusję, notując komentarze osób uczestniczących na tablicy.

Jeśli jest na to czas, można zadać ostatnie pytanie w dyskusji grupowej: "Czy to może się zdarzyć w naszym kraju/UE?".

OPCJE OCENY I EWALUACJI

Możesz ocenić pracę grupową, jakość ich prezentacji i zaangażowanie w dyskusję grup.

ŹRÓDŁA, DODATKOWE INFORMACJE I ALTERNATYWY ADAPTACYJNE

Jeśli osoby uczestniczące wykażą dodatkowe zainteresowanie tym tematem, w zależności od grupy wiekowej i ich otwartości, można wspólnie obejrzeć jeden z następujących (nagrodzonych) filmów:

Yugoslavia, serial dokumentalny BBC wyemitowany po raz pierwszy w 1995 r., będący również tytułem towarzyszącej serialowi książki BBC autorstwa Allana Little'a i Laury Silber;

No Man's Land, film o dwóch żołnierzach, Bośniaku i Serbie, którzy utknęli w No Man's Land - okopie między liniami wroga podczas wojny w Bośni. Zdobył nagrodę dla najlepszego filmu zagranicznego na rozdaniu Oscarów w 2001 roku.

IMPLEMENTACJA ONLINE

Lekcję tę można łatwo przenieść do środowiska edukacji online, korzystając z internetowej wersji kart osi czasu Rozpad Jugosławii. Po wstępnej dyskusji na sesji plenarnej online, osoba prowadząca przechodzi przez osi czasu online, prosząc osoby uczestniczące o wybranie obrazów, które uważają za szczególnie interesujące. Ostatnie 15 minut pierwszych zajęć poświęcone jest na przydzielenie osobom uczestniczącym grupowej pracy domowej na konkretne tematy związane z rozpadem Jugosławii. Na drugich zajęciach online (najlepiej tydzień po pierwszych, dając osobom uczestniczącym wystarczająco dużo czasu na przygotowanie prac domowych), osoby uczestniczące prezentują swoje grupowe prace domowe online, a rówieśnicy oferują informacje zwrotne, pytania i komentarze po każdej krótkiej prezentacji grupowej.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Treść tego materiału nie odzwierciedla oficjalnej opinii Unii Europejskiej.
Odpowiedzialność za informacje i poglądy wyrażone w tym materiale spoczywa wyłącznie na autorze (autorach).